

RÉGÉSZETI DOLGOZATOK

AZ EÖTVÖS LÓRÁND TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZETÉBŐL

3

DISSERTATIONES ARCHÆOLOGICÆ

EX INSTITUTO ARCHÆOLOGICO
UNIVERSITATIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATÆ

BUDAPEST, 1961.

Kiss Ferenc székfoglaló előadása a
Pesti Egyetemen. 1849.

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Régészeti Intézetének régi iratai közt Erdélyi Gáella¹ találta meg azt a 10 írott oldalra terjedő székfoglaló előadást, amelyet Kiss Ferenc 1849 december 18-án a pesti tudományegyetemen, mint a "régiség és pénztannak"² helyettes tanára tartott.

Kövessé ismert életéről ránk maradt adatok szerint 1852-1859 között volt egyetemünk tanára. Ezt a téves adatot pontosan dátált beszéde éppen három évvel hosszabb időre teszi. Ezek szerint a szabadságharc leverése után, mindjárt az elnyomás első évében nevezték ki, holott nála érdemesebb ember, Erdy János is betölthette volna ezt a tanszéket, lényegesen szélesebb terjedelmű és nagyobb értékű irodalmi és tudományos szerkesztői munkássága alapján. Talán a Lützenbacher névnek magyarra változtatása lehetett az oka annak, hogy ez a külföldi irodalomban kora színvonalán jártas szakember továbbra is a Nemzeti Múzeum régiségtárának vezetője maradt.

Kiss Ferenc magyar nemesi családból származott. Apja Kiss Gábor Bécsben a hadimérnöki karban teljesített szolgálatot abban az időben, amikor fia 1791 december 8-án megszületett. Apja szolgálati beosztása hozta magával, hogy iskoláit Horvátország különböző helyein, később Saageden, Szabadkán, Győrött, majd Nagyváradon végezte. Az apja által tervezett és sok viszontagsággal elkészített Ferenc-csatorna ásatása régiségekben gazdag területen húzódik végig. A régiségek iránti érdeklődése valószínűleg már bácskai tartózkodása alatt felébredhetett.

A bácskai állami földek kezelésénél folytatott munkája után, ügyvédi diplomájával már 1828-ban Budára költözött, ahol visszavonultan élt gyűjtési szenvedélyének. Sajnos, ez a szenvedély - bár írásai határozott érdeklődést árulnak el, nem igen terjedt túl a sokszor kritika nélküli vásárlónál. Hampel írja: "Kiss Ferenc egyetemi tanár leginkább a budapesti kereskedésből merített..."³

Az irodalomban 1838-ban találkozunk a nevével legelőször. A Tudománytárban jelenik meg mintegy két oldalas dolgozata "Özönvizelőtti műtárgyak Magyarországon" címen. Ennek jelentőségét az adja meg, hogy franciaországi leletekre támaszkodva a Csabán /Piliscsaba/ talált kezdetleges cserépedény töredékeket olyan időkor maradványának tartja, "melyek a mi historiánk emlékezeteit, sőt még földünk utóbbi nagy változásait is túlhaladják." Nem kétséges, hogy bár téves értelmezéssel, az őskorra gondol. Közléseiből kitűnik, hogy ez az egyetlen lelet, amelyet valóban ő gyűjtött.

Második, párlagos közlése a Tudománytár 1839. évi kötetében jelent meg "Ó-budán lelt szabályozó pénzsmérték" címen. A darab hitelességéhez sok kétség fér, mert azt Literati Nemes Samu budai régiségárus boltjából vásárolta, s így aligha lehet ebből aquincumi pénzverő műhelyre következtetni. Ugyanitt Silvanus feliratokat és saját gyűjteményeinek római érmeit is ismerteti.

Ma a két közleménye nyitotta meg előtte az Akadémia kapuját; 1839. május 23-án levelezőtagnak választották.

1841-ben eltér a régészet útjáról és a Tudománytárban "A magyar név eredete, Magyarok a mongolok közt" a. közleménye jelenik meg.

1843-ban u. e. "Némely hazánkban talált hun emlékek" a. rövid dolgozatában egy római bronzszobrocska töredékét és két - a kép után is hamisnak látszó fejet közöl. Ebben a cikkében Zrínyi Miklós csáktornyai várában felállítandó régiséggyűjteményről beszél, amelynek nem találjuk nyomát a magyar muzeumok történetében.

Az Akadémiai Értesítőnek szorgalmas munkatársa. Itt jelentek meg a következő cikkei:

1847-ben "Hippona" címen egy Óbudán /a dalmát lovasok tanyája helyén/ talált ércrelief képecskét közöl, fametszettel.

1850-ben "Némely Magyarországon talált régiségek" címen nyilván tartott, de cím nélkül megjelent közlésben két régi gyűrűt mutatott be. Az egyik, a pesti vásáron vett feliratos gyűrű megmozgatja fantáziáját, s arról beszél, hogy már a kereszténység első századában itt eretnekek laktak. A másik egy XIII. századra datált darab, de képek nélkül értékelni egyiket sem lehet.

Az eddig érintett közlemények alapján lett az egyetem h. tanára.

1854-ben három cikkecskéje is megjelenik, valamennyi vegyes tartalommal; az első "Archaeologiai tárgyak ismertetése" címen. Ebben "szlavonita pénzeken" kívül - véleménye szerint - akkor még Aquincummal szárazföldön összefüggő Hajógyárszigeten előkerült feliratos téglákból a fürdő i. e. 138-161 közötti épülési idejére következtet. A másik kettő: "Egy régi gyűrű ismertetése", ill. "Egy régi pecsétnyomó 1383, Szerémségből hasonmással" címen saját gyűjteményének anyagával foglalkozik.

1855. "Buda városának legrégebbi pecsétjét ismerteti.

1856-1857-ben három közleménye jelent meg "Régészeti Adalékok" címen. Ezekben az óbudai Silvanus emlékeket, Severus Alexander és Julia

Mamea érmet, valamint egy sárgaréz áldozati jelvényt közöl, továbbá itt idézem azt a szerény adatot, mely Kiss Ferenc tudományos módszere szempontjából figyelmet érdemel: "Valamely antik tárgy megbírálásánál következő pontok főképp megállapítandók: 1./ Annak minősége; 2./ Vajon valóban antik mű-e az, s nem újabbkori koholmány, a régészetvizsgálók gyűjtési buzgalmanak kizsákmányolására készült tárgy? 3./ Melyik korszaknak és melyik népnek tulajdonítandó? 4./ Mi végre használtatott? és 5./ Hol találtatik annak analog formája, és föltételezett használata a régészetben?" Megjegyezni kívánjuk, hogy nem Kiss Ferenc volt az első, aki a régészet elméletével foglalkozott; a magyar nyelven megjelent irodalomban Kiss Jánosnak nemcsak elméleti, de a régészet egyetemi oktatásával is foglalkozó közleményét ismerjük.⁴

1859-ben "Die Zahl und Schmuckringelder" c. első terjedelmesebb munkája jelenik meg, amely még ebben az évben "Karikapénzek"⁵ címen az akkor megindult Archaeologiai Közleményeknek első évfolyamában jelent meg. Ezt a folyóiratot a régészeti bizottság adta ki, amelynek ő is - aki egyébként a történeti osztály levelező tagja volt - megalakulásakor tagja lett, Erdi Jánossal együtt elkészítvén a bizottmány szabályzatát.⁶

Ez volt legtöbbször emlegetett műve, amely igen fáradságos munkával, a rendelkezésre álló irodalom felhasználásával készült. Ennek alapján mondhatta róla Pulszky Ferenc /1891. aug. 13. Zólyom/ az Országos Magyar Régészeti és Embertani Társulat vándorgyűlésén, hogy Kubinyi Ferencsel és Erdy /Luczenbacher/ Jánossal együtt az elsők közt volt, aki ősrégészeti leletekkel komolyabban foglalkozott.

Célt tévesztett állítás volna, ha Kiss Ferencben látnók az első kutatót, aki felhívta a figyelmet a karikapénzekre. A külföldi irodalom már a negyvenes évek közepe óta foglalkozott ezzel a kérdéssel.⁷ De még így is érdeme marad, hogy nálunk ő figyelt fel elsőnek erre a kérdésre, külföldi visszhangot is keltve.

M. Much "Baugen und Ringe" c. tanulmányában⁸ Kiss Ferenc több megállapításával is szembehelyezkedik. Ezekre Kiss már nem felelhetett, de a külföldi irodalomban megindult vita még a század huszas éveiben is tartott, s még a Kiss Ferenc által végzett metrologiai mérések külföldi folytatása sem vezetett megnyugtató eredményre. Nálunk Much munkáját is kritizálva - Hampel foglalkozott először ezzel a kérdéssel a Máramarosmegyei leletek ismertetése kapcsán.⁹ Idézzük Hampelt: "A tudósok már régen hozzászórtak, hogy ezeket az aranykarikákat ne pusztán ékszereknek nézzék. A karikák olyan korból származván, mely a vert pénz használatát a mi vidékeinken megelőzi,

terésszerűen közvetítették - mint arra igen alkalmas értékjelzők - az adás-vevést: És ha annak idején Kiss Ferenc értekezése a karikapénzről nem talált oly lelkes hívőkre, mint alapjában megérdemelte, attól nem arra kell következtetni, hogy ő hamis uton járt, de arra, hogy érvei előadásában nem volt eléggé körültekintő és sok tudósunk hibájába esett, mely oly gyakori, generalizált, mielőtt elég számú tényét tanulmányozott. Kiss érvelését főleg mérlegelésekre alapította és ez magában véve helyes ut, melyen az összes numizmatika halad; de tévedett abban, hogy nem kellőképp vizsgálta meg a mérlegelésre a tárgyakat s így a "multum portare" hibájába esett.¹⁰

A kérdésre még egyszer - azzal az óvatos, de Kiss Ferencel ellentétben nem álló fogalmazásban: "igen valószínű, hogy a mi vidékeinken bányászott arany már ősi időkben vitte a nemzetközi csereérték szerepét" - visszatér.¹¹

Hampel következetesen nem beszél pénzről, de a karikák adás-vevésekre szolgáló értékjelző rendeltetését nem vonja kétségbe.

Pulszky¹² a vert pénz használatának idejét az i. e. VI. századra teszi. Lát ugyan a Mármarosi lelet anyagában némi súlyrendszert "de ez mégis oly kevéssé szabatos, hogy a karikapénz kifejezést még nem használhatjuk amint azt Kiss Ferenc a Monumenták II. kötetében a 198-216 lapon javasolja, azért mi ezeket nem pénzeknek hanem csak csereeszközöknek tekintjük. "Pénznek ... nem nevezhetjük az aranykarikákat, mert a tapasztalás nem mutatja ki az aranyemlékek rendszeresen meghatározott súlyát."¹³

Márton Bajza¹⁴ nem veti el teljesen Kiss Ferenc megállapításainak lényegét. Figyelemreméltónak tartja az olyan adatokat "melyek az arany nemzetközi szerepe szempontjából lehetnek majd érdekesek, ha az a kérdés, amit a hazai szakirodalmunkban Kiss Ferenc már oly régen felvetett, a karikapénz kérdése tisztázva lesz." Nem minden olyan darabot fogad el értékmérőknak, amelyeket Kiss Ferenc annak tartott.

Egzel az utolsó hivatkozással zárul az itthon Kiss Ferenc által felvetett kérdés, s ha néha-néha nem is gyakorolt közlésében kellő kritikát, utat tört a kérdés megoldása felé - problémafelvetése lényegében az első volt, amely beható munka után valamennyi delgozatnál jelentősebb volt. Tragikus, hogy éppen ez volt az utolsó munkája, mert 1959. július 25-én meghalt.

Egyetemi programját latin eredetiben azzal közöljük, hogy

még hosszú időnek kellett eltelnie míg a pesti egyetemen a régészeti szék-
foglalt előadás magyar nyelven hangozhatott el.¹⁵

1^a Inauguralis praelectio
28^a Decembris in Universitate Pestana
1849. ex Archaeologia
habita.

Cathedram hanc, venerata, et inaestimabili Superioritatis fiducia mihi assignatam, cui praestantissimi, et doctissimi viri Schönvisner, Weazerle, aliique condam praefuerant, summa nonnisi cum verecundia ingredior; conscius mihi scientias, quas tradendas habeo, non in palaestra litteraria, non systematica theoriae via; sed empirica, et practica, colligendo, determinando, coordinando, et itinerando longa annorum serie aliquantulum proprias reddidisse.

Antiquitates graecas, romanas, rei nummariae graecae, hungaricae, romanae regulas ex eo, quod omnes scientiarum harum originarii fontes, innumeras technicas expressiones complectentes tantum latine conscripti habeantur, antiquissimo culturae humanae vehiculo, eiusque monumento amplissimo, idiomate quippe latino praelecturus, expositurusque sum ita tamen; ut si qui auditorum quaequam minus intelligerent, pro danda hungarica, aut germanica illucubratione me omni tempore paratissimum invenire valeant.

Haec etiam praemittendum habeo: illos, qui in una, aliaque harum scientiarum veres progressus facere capiunt, utriusque praelectionibus interesse debere; haec enim scientiae iam secus multum inter se nexae, apud nos ex eo intimo iunguntur vinculo; quod non tantum magnificentissimarum aevi veteris structurarum reliquiis, sed millenis, quae in Italia meridionali visuntur statuis, anaglyphis, musivis operibus, picturis, et utensilibus, antiquis destituamur; horumque supplementa nonnisi in variantibus innumeris numerorum typis, et caelaturis invenire valeamus.

Studium proin numismaticae constituet apud nos partem practicum archaeologiae, quae absque illo, ad intelligendos authores classicos, et poetas multum quidem conferret, nunquam tamen isolata practicum archaeologum efformare quiret.

Utraque vero iuncta constituunt studium illud antiquitatis, quo incundius, clarius, aut praestantius exceptis aliquibus naturae studiis inveniri vix poterit.

Versatur enim illud circa exquirenda, cognoscenda, a suppositiis secernenda, et determinanda effective superstita, adeoque verissima, et sincerissima historiae documenta. Et dum illa ipsa saepe scriptorum affectibus, describentium vero erroribus non parum a veritate aberrat, hi coevi factorum testes nonnisi veritatem - summum fatigiorum archaeologi praemium - ob oculos sistunt. Cultorum porro suum in duplici aevo, praesentis videlicet, et praeterite vivere obligat ita; ut dum retroactorum saecularum formas intuetur, aut plane manibus contrectat fatalitates praesentiae minus sentiat. Suppeditat porro illud facultatem, absque longis, sumptuosisque itineribus, ex invente domi, aut in vicinitate figline, marmoreo, aerisve signati, aut artefacti frusto antiquo nonnunquam veritates detegendi, quarum nulla Historia, aut chronologia vel mentionem faciat.

Prout id ipsum mihi iam quatuor, et ultra lystris in his scientiis versanti, cum antiquissima generis humani moneta, cum pondere romano numerum regulatorio, vetero Budae invente, tertiam hucdum incognitam officinam monetariam Pannoniae, et Monetagi /:Schlagschatz:/ pénzverő haszon:/ apud romanos hucdum haud cognitam correlationem determinante. - Cum reliquiis hunnicis. - Et toti orbi litterarie cinesuram praebente, aequae non pridem Vetero Budae invente unico Daas Hyppaenae /:Equorum tutricis:/ praeeistente originali symbolice simulacro, et aliis, non minori cum animi exhilaratione, quam scientiae ipsius fers aliquantulo incremento - feliciter contigit.

Et cum aliquam haec in passu dexteritatem non e siece scientiarum harum studio, sed ex obiectis earum ipsissimis haurire licuerit, in eo adlaboraturus sum; ut retento librorum praelectionalium ordine, ubicunque monstrandarum antiquitatum, nummorum, aut in horum defectu iconum aliqua semet obtulerit opportunitas, haec ex asse insuetur; charissimique auditores non tam artem e regulis; quam regulas ex ipsa arte sibi proprias reddere queant.

Ut tamen hac via tuti, et cum pleno fructu progredi valeamus oportet auxiliares scientias lubenti animo excolere. Sunt autem hae praecipue Chronologia, et Historia, cum scientiis nostris intime nexae ita: ut Archaeologia non incongrue personificata Historia diu valeat: multa enim, quae ex hac tantum mente perdiscere valemus, in illa ex ipsius mentis scaturiginibus, sensibus quippe, prima, et recta percipimus via. Sensibus vero a cunis ad sarcophagum genus humanum excolitur. Visu et tactu perci-

pit obiecta infans, discit ea discernere, auditu, ex imitatione linguam, cuius via prima vitae, religionisque praecepta excipit. Inter auxiliares scientias non ultimum obtinet locum Geographia vetus, que non tantum ad cognoscendas antiquissimorum populorum sedes, migrationes, colonias civitates, et imperia necessaria; sed una etiam Archaeologiam globi nostri terraeque complectitur; videmus enim ex illa urbis maritimas quaestu, et portibus condam insignes, nunc procul ab oceano dissitas, ut Carthaginem, Pisas, Adriam, et alias. Ingentium silvarum ut Hercinae in Germania, Lucus felicitatis in patria nostra a budensi, ad Comaromiense et ultra terrenum olim procurrentis vix ulla vestigia supersunt. Maria autem mediterranea, que omnes fere planities nostras contexere, partim in Oceanum defluerunt, partim in aethera evaporarunt. Procurrerat enim horum unum in Pannonia veteri a monte Caetio ortum versus ad montes Strigonienses, et Budenses in longitudine, latitudineque viginti, et ultra milliarium, e suis reliquiis in lacubus Fertó, Balaton, Velentze dignoscibile. Aliud praegrande patriae mare in septentrione, et ortu longo Carpatum ad Transilvaniam procurrente tractu, a meridie Dinaris alpinis, ab occasu virtesiensibus claudabatur montibus. Huius diametri a monte Matra meridiem versus ad Danubium per 40ta a Tokaiensibus promontoriis ad Dravum usque per 60ta, et amplius milliaria procurrerant, huius vestigia in remanentibus lacus Hiulae ad Essekum, Palityiensis ad Teresiapolim, et centena milliaria complectentibus Tybisci inundationibus visuntur. Ibi stagnabat aevo adhuc romano notum illud mare dulce quod Trajanus perruptis ad portam ferream arte romana saxis, per Danubium in mare nigrum derivabat, cuius quintuplices terreni elevationes, et naturalia condam littora quilibet a meridionali Danubio Matram versus iter faciens attentius viator suis locis facile animadvertet; ad cuius inundationes in ultimo stadio reprimendas ad multa milliaria praecurrentes celebres illi atque sic dicti aggeres romani in Baesiensi et Banatuo sole erecti. Cuius praeeistentia vel ex inde certo certius evinci potest; quod annis ab hinc 10^{mis} in Possessione Maida comitatus Terontaliensis, nunc centum et ultra milliariis ab omni mari dissita hortulanus quidam puteum fodiens in profunditate unius orgiae puppim praegrandis navis maritimae invenerit, cuius tota capacitas optime conservata, extus rubescente intus flavo milio repleta lignum in carbonem versum, clavi vero unius pedis longitudinis per totum oxydati, in pulverem conciderant.

Haec etiam archaeologiae species, licet aliquantum extra Sphaeram

institutionum nostrarum precurrens peramoena, intime tamen cum Cosmogonia, /sic/Geographia, Geologia, et Hydrographia nexa, ubivis locorum in minimis etiam excursionibus magna cum animi exhilaratione percoli valet.

Auxiliares porro adhuc scientiae sunt ipsae artes liberales, sculptura, videlicet, pictura, caelatura et architectura, harumque ad distinctas nationes, fluctuantesque generis humani in iisdem per omnes aevi epochas progressus applicatio.- Ex qua nationalitas, aetasque cuiuslibet monumenti approximative summa cum animi delectatione determinari valet.- Quod tamen in his practica aliquantula dexteritas, longis nonnisi itineribus, et maximorum musaeorum solerti perlustratione acquiri posset, is facile concedet qui a mari Baltico ad sinum Saepernitanum comes itinerum meorum fuisset.- Qui Phydiae, Cleomenis, Lysippi, Michaelis Angeli, Bramantis, Cellinii, Palladii, sculprorum, et structurarum reliquias, pugnam Alexandri Macedonis, ad Issum, Athenodori, Raphaelis, Correggii et totius Italiae pictorum scholae paradigmata miratus. Qui vero mecum per Etruriam, Samnium, Latium, Campaniam, Lucaniamque, primitivarum generis humani sedium vestigia a rudissimis polygenis cyclopicis, structuris ad summam usque Panthei perfectionem, et harmoniam Gigantea Romanorum opera in ipsa urbe Roma, internae eorum vitae reliquias, in maximis humanae artis tumulis Herculanensis, et Pompeianae civitatis. Gethorum, Normannorum, Saracenorum fusca signataria aedificia comite Historia miratus fuerit; is in Chronologia per tot decennalia saecula vitae humanae, quam per centena milliarum Geographiae novae, et veteris summa cum animi satisfactione iterum fecisset. His scientiae nostrae admiraculis elucubratis monumentorum in patria nostra reperterum portionem faciam.

Pannonia demta fers Hispania ab antiquissimis temporibus, praesertim a migratione gentium ad praesentem usque aetatem maxima immanium bellerum, devastationum, internorumque motuum arena fuerat. In ea Paones, Graeci, Romani, Sarmatae, Vendi, Gethi, Longobardi, Gepidae, Hunni, Slavi, Avars, Franci, Hungari, Cumani, Iazyges, Byzantini, Tartari, Turcae, et alias nationes fixas partim, partim transitorias sedes habuerunt, aut eam depopulanda peragratae sunt. Huius in sequelam veteris aevi paucissimo, medii non multae supersunt reliquiae fixae, stabilesque: Illae vero, quae e visceribus matris terrae erutae inveniuntur, non tam numero, quam artificio plerumque exiles summam pariunt in determinando eo, quinem copiosissimarum harum nationum attribuendae veniant, difficultatem.-

Hoc tamen non obstante, praeter graecas, et romanos aliquas Slavo - vendicas, ut inventa non ita pridem apud nos lina horsum allata exemplaria, quorum primum Pensaunum Slavo - vendorum Iovem representat; aliud forma Leonis effictum sacrificiale instrumentum, cuius pars magna cum aestimatione in Praegensi museo asservatur.

Hunnicas, ut adnexi icones originalium a me museo nationali traditorum, Sarmatorum peraeque ibi existentium Sassanido-Persaeus, ut fibula prasens, aequae hic inventa, non abque peritioris indaginis cura determinare mihi licuit:

Invenuntur apud nos:

1° Antiquissimae generis humanae monetae circulares, seu annulares, cuius specimina ex auro, argento, et aere in proxima praelictione numismatica, visuri sumus. - Nummi graeci, dentis aliquibus speciebus rari, Romani familiarum, et imperatorum copiosi, Barbari omnis generis, praesertim in Transilvania aequae copiosi: - Hungarici periodis Arpadianae, plerorumque regum rari, mixtae, et austriacae copiosi.

2° Ex Armaturae partibus gladii aenei rarissimi pila, et ferramenta hastarum frequentia, clavae, Spicula Sagittae, ut allata exemplaria Caenatae, Umbones, Baltei, Copulae, Troeana, Stapedes, Vertebrae, Phalerae, et alia fragmenta.

3° E vestigiaria: Fibulae figuratae, et simplices, Inaures, rodi, Bullae, Armillae, Calcaria, annuli.

4° E suppellectili domestica: Cardines, serrae, juga, laminae, claves, lampades, candelabra, tripodes, staterae, pondera, cultri, fusi, clavi, et alia.

5° Ex instrumentis: mallei, cunei, asciae dolabra, secures, vasa denique diversiforma aenea rarius, figlina vero plurim nationum passim rudissima copiosius,

6° Marmorae, lapideaque literata monumenta non exili numero, gemae, rudis tamen fabricae plerumque non infrequentes. - Sed non tantum aethnicorum populorum, primorum etiam Christianorum in hac patria cultus divini vestigia inveniuntur, uti allata Christi crucifixi, et sanctorum effigies testantur.

Ad cognoscendas, segregandas, determinandas has antiquitates patrias paucae tantum paucae tantum, et fixae praestabilitae fere nullae praexistunt regulae, Hoc tamen non obstante conabor illa, quae longa annorum serie experientia duce percipere mihi licuerat, datis occasionibus scopo ulterioris perfectionis communicare. -

Quibus praemissis adhuc de qualitatibus Archaeologiae disserendum habeo:

Ut cum fructu operari valeat Archaeologus; debet esse indefessus, sagax, ad evitandas innumeras falsificatorum systematicas defraudationes circumspectus. Tranquille animo, et tamen imaginatione vivida praeditus, sed in huius applicatione cautissimus; quia in nullo alio, quam in vividae, non satis coercitae phantasiae scopulo archaeologorum scientia, veritatisque elucibratio tam saepe, praesertim apud nostrates naufragium passa est.- Et ideo suma /sic/ non nisi cum praecantione, prout sale ad cibum hac maxime necessaria animae facultate utendum habet antiquitatis cultor, cuius omnium conatum finis, et scopus dignissimus; Tantum ille, delegendae veritatis erit. Scimus autem quam difficile sit eandem in quotidiana vita adiuvantibus disquisitionem vivis hominum testimoniis, recentissimisque documentis nonnunquam invenire quante igitur difficilius erit e caliginosa millenorum annorum obscuritate non alio, quam exilis saepe fragmenti adminiculo adiuto antiquitatis cultori eandem detegere.-

Sed difficultates quantumcumque sint, eae nos non deterrent: quin praelucente clementissimi Principis, et Regis nostri symbolo, cuius providentiae hae quoque otia litteraria in acceptis referenda habemur, quin "UNITIS VIRIBUS" ad metam contendamus.

Scribendam Budae diebus
3^a ad 5^{am} Decembris 1849.

Franciskus Kias
Arch et Numismat.
in R: Universitate
Pestana Prof. extraord.

Mint ahogy az előadásból kitűnik, Kias Ferenc tanszéki munkájának célja: hangsúlyozottan gyakorlati régészek képzése. Az emléktanyag megismerését szemléltetéssel segíti elő, s a numizmatikát az oktatás elengedhetetlen részének, a legmegbízhatóbb forrásnak tekinti - még az auctoroknak is elébehelyezi. Meglepő, hogy a régészet segédtudományai közt a történelem és művészettörténet után milyen rendkívül nagy fontosságot tulajdonít a természettudomány /őkori földrajz, kozmogonia, földtan, hydrografia,/ által nyújtandó hasznos segítségnek.

Kanozsay Margit

Jegyzetek.

- 1./ Köszönetet mondok Erdélyi Gizellának, hogy a kézirat közlését átengedte.
- 2./ M. Tud. Akadémiai Almanach 1863. 298
- 3./ Hampel J., A bronzkor emlékei Magyarhonban. Bp. 1856, III.kt. 11
A Nemzeti Múzeumba került gyűjteményének antik emlékeket tartalmazó sajátkezűleg írt lajstromának címe: Arma Romana, barbarum gentium et ornatus armorum.
- 4./ Kiss János, Régiségtudomány. Tudományos Gyűjtemény 1824. 7.86-99.
" " , Greuzer Fridriknek a régiség akadémiai tanulásáról írt munkájából kivonat. Tudományos Gyűjtemény 1832. 11.40-69.
- 5./ A karikapénz, mint fizetési és ékszer a történet előtti korban s annak szabályozott pénzrendszerre történt átmene-tele s végrei megszűnése. Három képes táblával.
- 6./ Banner János, Diss. Arch. II.4.
- 7./ Köszönetet mondok Banner János professzornak az ősrégészeti adatokért és, hogy Kiss Ferenc ősrégészeti vonatkozású dolgozatának kritikáira felhívta figyelmemet.
- 8./ MAG 1879. 89-131.
- 9./ id.m. II. 82-83.
- 10./ Kb. ezt jelenti K. Regling cikkének, Kiss Ferenc németnyelven /1859. megjelent önálló munkája címe után tett megjegyzése: "unkritisch". ERV IV.1.kt. 215.
- 11./ U.o. III.kt. 204.
- 12./ Pulszky F, Magyarország archaeológiája. I.Bp.1897.169.
- 13./ U.o. 168.
- 14/ Márton Lajos, A félegyházi őskori aranylelet. Arch. Ért. XVII. 1907.64.
- 15./ Groszlán Zoltán, Diss. Arch. II.4.

Inauguralis praelectio des Prof. Ferenc Kiss. 1849.

Nach der Niederwerfung des Freiheitskampfes versah in der Zeit zwischen 1849-1859 Ferenc Kiss als stellvertretender Professor die Arbeit auf dem archäologischen Lehrstuhl der Pester Universität. Seine allerdings vielseitige, jedoch nicht bedeutungsvolle Tätigkeit liessen vermutlich seine Ernennung zum ordentlichen Professor nicht zu. Dass wir jetzt seiner gedenken, wurde durch das 325. jährige Jubiläum der Universität zeitgemäss. Unter den Dokumenten des Archäologischen Lehrstuhles war nämlich seine, am 28. Dezember 1849 gehaltene inauguralis praelectio zum Vorschein gekommen. Wir veröffentlichen - mit einem Rückblick auf seine literarische Tätigkeit - seine Antrittrede in ihrer lateinischen Urfassung.

M. Kanozsay